

Bestuurlijke samenvatting Gouden Gronden

Aanleiding

Om de landbouw in de provincie Groningen toekomstbestendig te maken hebben waterschap Noorderzijlvest en de provincie Groningen in 2016 het Programma Gouden Gronden – vanuit de gouden driehoek bodem-water-landbouw – opgezet. In het programma zijn de agrarische collectieven Collectief Midden Groningen, Collectief Groningen West, de vereniging van biologische boeren in het waddengebied 'Biowad' en Agrarische Natuurvereniging 'Wierde en Dijk' sinds het begin actief betrokken.

Het Programma Gouden Gronden beoogt door het stimuleren van bovenwettelijke landbouwmaatregelen onder agrariërs een bijdrage te leveren aan een structurele verbetering van de bodemkwaliteit, en aan waterkwaliteits- en waterkwantiteitsdoelen. Het verminderen van de zoetwater afhankelijkheid, het verminderen van emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater en het vergroten van het bufferend vermogen van het watersysteem, door meer waterberging in de bodem zelf, vormen belangrijke opgaven. Dit moet samengaan met het versterken van de bodem als primaire productiefactor in de grondgebonden landbouw en met het zorg dragen voor een duurzaam gebruik van de bodem ten behoeve van een optimale rentabiliteit – ook in de toekomst - van de agrarische sector.

Hiermee sluit het programma Gouden Gronden 'avant la lettre' naadloos aan bij de op 25 november 2022 uitgebrachte kamerbrief "Bodem en Water Sturend¹", als randvoorwaarde om de grote opgaven in Nederland toekomstbestendig in te kunnen vullen. De doelen en ingeslagen richting vanuit Gouden Gronden zijn daarmee nog actueler geworden.

Onderweg naar Gouden Gronden: wat levert het op?

In samenwerking met de agrarische collectieven en verenigingen zijn bovenwettelijke landbouwmaatregelen geëvalueerd, die rekening houdend met de gebiedsspecifieke eigenschappen en het landgebruik in de praktijk toepasbaar zijn. Effecten daarvan op de waterkwantiteit en waterkwaliteit en andere parameters zijn voor het gehele gebied doorgerekend.

De berekende effecten zijn gebaseerd op het uitgangspunt van een deelnamepercentage van 50% van alle agrariërs. Dat geeft meteen de potentie aan van deze maatregelen en de ambitie om met zoveel mogelijk agrariërs de samenwerking te zoeken om effectieve maatregelen te nemen.

Waterkwantiteit

Maatregelen die leiden tot verhoging van organische stof in de bodem hebben een grote impact op het watersysteem en op de kwaliteit van het water. Met een 1% verhoging van het organische stof in de bodem wordt tussen de 3,5 en 6,5 miljoen kubieke meter meer water opgeslagen in de bodem in het beheergebied van Waterschap Noorderzijlvest. Dat is significant, want dit is 50% van de totale waterbergingscapaciteit die nu beschikbaar is in het gebied.

Waterkwantiteit in getallen	
Extra waterberging in de bodem	+ 3.400.000 tot + 6.500.000 m ³
Verminderde oppervlakkige afstroming	-/- 3.700.000 m ³
Betere watervasthoudendheid (watercapaciteit)	Minder droogtestress; minder zoetwaterafhankelijkheid

Met deze 'extra waterberging' in de bodem neemt de toekomstbestendigheid van de bodem toe in droge perioden. Tevens neemt de piekafvoer en de mate van afstroming van landbouwpercelen bij hevige regenbuien af, als gevolg van een verbeterde sponswerking van de bodem. Dat levert minder droogtestress voor gewassen op. Organische stof levert structuur op in de bodem, houdt nutriënten en (restanten van) gewasbeschermingsmiddelen beter vast, en zorgt daarmee dus ook voor minder uit- en afspoeling van deze stoffen naar het oppervlaktewater.

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/11/25/kabinet-maakt-water-en-bodem-sturend-bij-ruimtelijke-keuzes>.

Waterkwaliteit

De combinatie van landbouwmaatregelen zorgt voor 17 tot 21% minder uit- en afspoeling van stikstof vanuit de landbouwpercelen. In het beheergebied voldoen trouwens de stikstofgehalten in het oppervlaktewater in het overgrote deel van de Kaderrichtlijn Water oppervlaktewaterlichamen al aan de normen. Een groot deel van de waterlichamen voldoet niet aan de fosfaatnormen. Daarin kunnen landbouwmaatregelen geen significante rol spelen. Het te hoge fosfaatgehalte is in de meeste gevallen niet gerelateerd aan de landbouwactiviteiten en kunnen door landbouwmaatregelen niet voldoende verlaagd worden.

Waterkwaliteit in getallen	
Verlaging van de nutriënten af- en uitspoeling	Voor stikstof: 17-21% verminderde af- en uitspoeling Voor fosfaat: 2,4 tot 3,5% vermindering
Verlaging gewasbeschermingsmiddelen	7-32% minder naar oppervlaktewater; verlaging piekconcentraties

De verwaaiing van spuitvloeistof met gewasbeschermingsmiddelen (drift) kan verder verminderd worden. Dat levert, in combinatie met de verhoging van organische stof in de bodem, een verlaging van 7-32% aan gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater op.

Organische stof in de bodem opbouwen kost tijd. Effecten van maatregelen kunnen daarmee concreet worden verwacht in een periode van een decennium. Andere effectieve maatregelen, zoals reductie van drift, reductie van bandendruk van landbouwmachines, extra inzet van vanggewassen en rijenbemesting kunnen al in een periode van 3-5 jaar meetbare positieve effecten laten zien.

Bodembiodiversiteit en landbouwkundige rentabiliteit

Combinatie van meerdere van de geselecteerde tien landbouwmaatregelen zorgen er voor dat het stikstof leverend vermogen (NLV) toeneemt met enkele honderden tonnen N/jaar. Dit kan leiden tot verlaging van kunstmestgebruik. Goed voor de waterkwaliteit en de landbouwkundige rentabiliteit.

Meerdere maatregelen leiden daarnaast tot 2 tot 10% meeropbrengst van gras of gewas. De bodembiodiversiteit neemt toe door de maatregelen. Dit zorgt voor een betere ziekteverendheid in de bodem voor gewassen en voor belangrijke biologische processen in de bodem die bijvoorbeeld droogtestress kunnen reduceren. Verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen is daarmee mogelijk. Positief voor de waterkwaliteit en de rentabiliteit voor de bedrijfsvoering van de agrariër.

Landbouwkundige rentabiliteit en bodembiodiversiteit in getallen	
Rentabiliteit	<ul style="list-style-type: none"> +200.000-300.000 kg NLV/jaar extra 2-10% meer gewasopbrengst Verminderd gebruik gewasbeschermingsmiddelen mogelijk
Bodembiodiversiteit	Toename bodem biodiversiteit; verbeterde natuurlijke weerstand van de bodem tegen veranderingen

Hoe verder

Stimuleren van maatregelen

Het stimuleren van de tien meest effectieve bovenwettelijke maatregelen bij agrariërs leidt tot een significante bijdrage aan de doelen van Gouden Gronden op het gebied van waterkwantiteit, waterkwaliteit, landbouwkundige rentabiliteit en bodembiodiversiteit. Dat is niet alleen van belang voor de provincie Groningen of waterschap Noorderzijlvest, omdat de kwaliteit van het oppervlaktewater verbeterd en het watersysteem beter beheersbaar wordt met de huidige klimaatverandering.

De agrariërs hebben hier eveneens baat bij. Door de uitvoering van de maatregelen zal bijvoorbeeld droogtestress minder snel optreden en kan bij uitvoering van de verschillende maatregelen de gewasopbrengst stijgen en het gebruik van (extra) kunstmest of gewasbeschermingsmiddelen afnemen. Daarmee neemt de landbouwkundige rentabiliteit toe. De maatregelen passen, ondanks

dat ze (nog) bovenwettelijk zijn, logischerwijze binnen het toekomstbestendiger maken van de agrarische sector.

Proactieve informatievoorziening, overdracht van kennis naar en uitwisseling van ervaringen tussen agrariërs vormen belangrijke activiteiten. Aanbevolen wordt dan ook het bestaande samenwerkingsnetwerk met de agrarische collectieven en verenigingen hiertoe te (blijven) benutten. Ondersteuning – financieel of door ruimte te bieden voor experimenten - richting agrariërs om bovenwettelijke maatregelen te (kunnen) nemen kan de implementatie versnellen. Meer bewustwording creëren om, daar waar effectief, optimaler om te gaan met de bodem is belangrijk.

Aansluiting op (lopende) programma's

Resultaten uit Gouden Gronden moeten worden gebruikt om concrete invulling te geven aan de gebiedsgerichte aanpak, die onder andere in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt uitgewerkt en de uitwerking van het klimaatadaptief beleid van de provincie Groningen en waterschap Noorderzijlvest. Uitkomsten zijn daarbij bruikbaar als input voor de Provinciale Omgevingsvisie en biedt input voor het Programma NOVEX (Nationale Regie Ruimtelijk Ordeningsbeleid). Ook bieden de resultaten voeding voor de concretisering van de in het Nationaal Programma Landbouwbodems genoemde vier sporen (Kennisontwikkeling en verspreiding, beleid ten aanzien van duurzaam bodembeheer, kennis- en innovatieagenda in de agroketen en regionale initiatieven)².

Aanbevelingen

Verhoging van organische stof in de bodem vormt een belangrijke maatregel. Nagegaan moet worden wat het vervallen van de derogatie voor effect heeft op de snelheid waarmee verhoging van organische stof in de bodem gerealiseerd kan worden. De fosfaatproblematiek die in delen van het projectgebied speelt kan niet met de beschikbare landbouwmaatregelen worden aangepakt. Hiervoor zijn andere oplossingen nodig.

Maatregelen, zoals opbouw van organische stof, vergen een periode van 5 tot 10 jaar voordat ze effectief zijn. Wenselijk kan zijn om (het stimuleren van) maatregelen langjarig te budgetteren. Landbouwmaatregelen kunnen leiden tot kostenbesparingen, zoals op het aanleggen en onderhouden van extra/nieuwe waterbergingen, wat ruimte biedt voor stimuleringsmaatregelen aan de landbouwkant.

De bijdrage vanuit landbouwmaatregelen is dermate significant, dat het voortzetten van de ingeslagen weg van het Programma Gouden Gronden - vanaf 2023 voortgezet onder het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) – een logische stap vormt. Met de opgedane kennis uit de Gouden Gronden projecten en de evaluatie daarvan kan nu de volgende stap gezet worden. Afgelopen jaren is ingezet op de uitvoering van kennisprojecten waar agrariërs voor enthousiast gemaakt zijn. De volgende stap is om deze kennis, over bovenwettelijke maatregelen, beschikbaar te stellen aan de individuele agrariër middels advisering via bijv. een tool als het BedrijfsBodemWaterPlan (BBWP). Met een gezamenlijke inzet van alle betrokken partijen moet hierbij ingezet worden op het bereiken van een significante groep agrariërs.

---

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2019/08/31/brochure-nationaal-programma-landbouwbodems>